

ДІАЛЕКТИЗМИ У СКЛАДІ МОЛОДІЖНОГО ЖАРГОНУ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Вип. 24
УДК 811.161.2*276*282.2

Аркушин Г. Діалектизми у складі молодіжного жаргону; 4 стор.; кількість бібліографічних джерел – 5; мова українська.

Анотація. У статті проаналізований склад сучасного жаргону, уживаного молоддю м. Луцька, зокрема студентами вишів. Оскільки носії цього соціального діалекту – вихідці з різних районів Західної України, то й у лексичному складі жаргону ужито багато місцевих говіркових слів.

Ключові слова: соціальні діалекти, територіальні діалекти, жаргон, говіркові слова.

Annotation. The article analyzes the composition of the modern youth slang, used by Lutsk's young people, particularly university students. As the bearers of this dialect come from different regions of Western Ukraine, it means that a lot of local dialectal words are used in the vocabulary of slang.

Key words: social dialects, territorial dialects, slang, dialectal words.

Й.О. Дзендзелівський – визначний український мовознавець, відомий у Славії вчений, який є, за визначенням одного білоруського лінгвіста, – “флагманом української діалектології” (з присвяти на подарованій монографії). Я.В. Закревська так визначила здобутки цього ужгородського мовознавця: “Фахівець з історії української мови, української і слов'янської діалектології, лексикології, лексикографії та лінгвогеографії” [4, 130]. Однак тут варто згадати про ще одне зацікавлення Йосипа Олексійовича – це фіксація та аналіз різних таємних мов, тобто арго. До речі, саме у Волинській області ученому вдалося зафіксувати й описати арго лірників, нововижівських кожухарів та колківських кравців (див.: [3, 245–306, 310–349]). Кожна така таємна мова функціонувала в говірковому оточенні, тому марно фонетика відповідних говірок впливала і на арготизми (див., напр., “Вплив говіркового оточення на арго жебраків на Волині” [1]), а деякі діалектні слова навіть поповнювали лексичний склад цієї таємної мови.

Так, у складі арго кравців містечка Колки Волинської області, описане проф. Й.О. Дзендзелівським, уживані як “дальші”, так і “ближчі” діалектизми. Наприклад, використані такі діалектні слова з різних українських говорів, що не відомі у *Ківках* серед *м'ишчан* (так називають у сусідніх селах містечко Колки і так прозивають їхніх жителів): *газда* ‘хата’ і *газдін'а* ‘господиня’ (бойк., бук., гуц., зак.), *отрок* ‘дитина’ (збережене в українських підляських говірках, що на території Польщі), *чел'адник* ‘помічник майстра’ (бук.) та ін.

Крім цього, наявні і місцеві діалектизми, уживані в мовленні як жителями містечка, так і селянами з навколишніх населених пунктів: *здубаситис'а* ‘змерзнути’ (пор. діал. *задуб'іти*), *крал'а* ‘дівчина’, *молод'оха* ‘наречена’ (пор. діал. *молод'уха*), *пал'інка* ‘паляниця’ (пор. діал. *пал'інка* || *пал'унка* ‘кругла хлібина’), *піка* ‘лице’, *побліт* ‘комора’, *скурати* ‘схопити, одержати (про покарання та ін.)’, *стидуватис'а* ‘соромитися’,

с'урати ‘мочитися’, *шутка* ‘вівця’. Діалектного походження й інші арготизми, “зашифровані” за допомогою різних складів.

Як доповнення додамо, що в *Ківках* існувало не тільки кравецьке арго, а й шевське, про що писала уродженка цього містечка І.Ю. Хілько (див.: [5, 398–401]). Між цими двома таємними мовами було багато спільного, але й існувала певна різниця, насамперед у використанні говіркових слів. Так, у мовленні шевців виявлені такі слова: *инорити* || *обинорити* ‘шукати’, *вітп'ішки* ‘очі’, *рінка* ‘сковорідка’, *теребіччати* ‘сунути щось важке’, *хихотати* ‘сміятися’. Щоправда, респонденти не завжди могли чітко пояснити, яка з названих лексем належить лише таємній мові, а яка вживана і в побутовому спілкуванні всіма носіями говірки.

Як і в складі арго, так і в сучасному молодіжному жаргоні теж наявні місцеві говіркові слова, оскільки їх відділити одно від одного “залізною завісою” ще нікому не вдалося.

Західнополіським ономастико-діалектологічним центром Волинського національного університету імені Лесі Українки підготовлений “Словник луцьких жаргонізмів” на основі анкетування молоді та студентських робіт про жаргон. Зазначимо, що в складі жаргону, як і в арго, зафіксовані діалектизми теж можна поділити на “дальші” та “ближчі”, причому останніх, зрозуміло, найбільше. Наведемо деякі приклади.

“Дальші” говіркові слова: *бат'ар* ‘байстрюк’ (бойк., гуц., лемк. *бат'ар* ‘гультяй, розпусник’), *бахур* 1. ‘позашлюбна дитина’, 2. ‘розпусник’ (бойк., гуц., бук. *бахур* ‘дитина; бешкетник’, лемк. *бахор* ‘нешлюбна дитина’), *крумлі* ‘картопля’ (зак. *крумлі* ‘картопля’, лемк. *крумля* ‘те саме’), *кугут* ‘хлопець із села’ (бойк., бук., зак., гуц. *когут* 1. ‘півень’, 2. ‘чоловік, що впадає за жінками’, лемк. *когутя* ‘молодий півник’), *лант'і* ‘взуття’ (в українських підляських говірках *лант'і* ‘взуття з найгіршого ґатунку прядива’), *мешти* ‘усяке взуття’ (бук., гуц. *мешти* ‘туфлі’, лемк. *мешт* ‘туфель’), *пісок* ‘рот’ (бойк., бук., гуц. *пісок* ‘обличчя; рот; морда’, лемк. *тыск* ‘морда’).

“Ближчі” говіркові слова у складі жаргону (усі вони зафіксовані і в “Словнику західнополіських говірок”, лише іноді маючи певні фонетичні чи семантичні відмінності, див: [2]): *банд’оха* ‘група людей’ (діал. *банд’оха* ‘сезонний робітник; поліщук’), *бен’амно* ‘однаково’ (діал. *бин’амне*), *бил’майі* ‘очі’ (пор. діал. *б’іл’маї* ‘людина з великими очима’), *брат’ан* || *брат’ел’ник* || *брат’уха* ‘брат’, *брехун’ець* ‘проводове радіо’ (діал. *брехун’ець* ‘гучномовець’), *вап’рак* ‘неохайна людина’ (діал. *вап’рак* || *в’еприк* ‘кабанчик’), *вел’орній* ‘великий’ (діал. *вел’орни* ‘величезний’), *вириц’ош* ‘хлопець з короткою зачіскою’ (пор. діал. *в’ерц’ош* ‘товкачик розтовкувати варену картоплю’), *галд’іти* ‘базікати’, *гванд’а* ‘той, хто не виконує своїх обіцянок’ (пор. діал. *кванд’а* ‘базіка’), *зд’охнути* ‘померти’, *зелен’уха* ‘малолітні діти’ (пор. діал. *зелен’уха* ‘нестигли фрукти чи ягоди’), *кал’іч* ‘незграбна людина’ (діал. *кал’іч* ‘каліки’), *карок* ‘шия’ (діал. *карок* ‘потилиця’), *кодло* ‘натовп людей’ (діал. *кодло* ‘вся родина з дітьми’), *коз’одра* ‘дівчина високої думки про себе’ (діал. *коз’одра* ‘рослина анемона’) (очевидно, перенесенню назви на дівчину сприяла перша основа *коз-* цього складного слова), *курд’упел* ‘низькорослий хлопець’ (діал. *курд’упел* || *корд’упил* || *крунд’упел* ‘малого росту чоловік’), *лиг’ати* ‘пити’ (діал. *лиг’ати* ‘ковтати’), *лип’еха* ‘дівчина’ (діал. *леп’еха* || *лип’еха* ‘аїр’) (перенесенню назви сприяв корінь *лип*, однозвучний з коренем слова *ліпнути*), *л’уфа* ‘кохана’ (діал. *л’уфа* || *л’ухва* ‘ствол рушниці; мисливська рушниця’), *манд’іти* ‘говорити неправду’ (діал. *кванд’іти* ‘базікати’), *міси* ‘товсті шоки’ (діал. *міса* ‘передня частина голови корови’), *навпа* ‘неслухняна дитина’ (діал. *навпа* ‘мавпа’), *облугув’ати* ‘нічого не робити’ (діал. *облугув’ати* ‘бути незасіяним (про поле)’),

паск’удник ‘програміст мовою Pascal’ (діал. *паск’удник* ‘погана людина’) (перенесено назву лише на основі звукової подібності), *пан’уха* ‘повна дівчина’ (діал. *роп’уха* ‘земноводна тварина, подібна до жаби’), *стега* ‘дорога’ (діал. *стега* ‘стежка’) та ін.

Крім цього, використані різні деривати з діалектною основою: *бай’ало* ‘рот’ (пор. діал. *бай’ати* ‘говорити, розмовляти’), *б’едриком* ‘байдуже’ (пор. діал. *б’едрик* ‘комаха сонечко семикрапкове’), *бул’бойд* ‘рот’ (пор. діал. *бул’ба* ‘картопля’), *мон’ка* ‘повільна людина’ (пор. діал. *мон’атис* ‘повільно і невміло виконувати якусь роботу’) та ін. Зрідка подають навіть цілі діалектні цитати, пор.: *їа с’і т’эгну і вол’оцу, їак тої шм’арик по бан’бет’і*.

Деякі діалектні слова знаходимо в ілюстраціях до різних жаргонізмів, що свідчить про те, що носії так і не можуть “відірватися” від своєї говірки, зокрема “не підправили” рідної фонетики, пор.: *бж’оли, вседно, драп’ак* ‘старе авто’, *з’ара, раб’чик* ‘одна гривня’, *гет* ‘геть’, *с’ог’од’н’а* || *с’од’н’і, тре, хт’ів, ц’е ‘це’, ц’ойі ‘цієї, шоб* || *шоп* та ін.

Зауважимо, що респондентами, на основі чийого мовлення укладений “Словник луцьких жаргонізмів”, були переважно студенти-філологи, тому в ілюстраціях, крім перекладу російських жаргонізмів (*точка* > *к’рапка* ‘місце, де продають спиртні напої’, *т’ормоз* > *гал’мо* ‘нерозумна людина’, *нада* > *тр’еба*), помітна деяка “українізація” багатьох російських слів та виразів (*ап’ел’с’ін* > *апел’с’ін, магаз’ін* > *магазин, главній* > *головній* і т.д.), тоді як у живому мовленні все-таки переважає російська вимова. “Українізації” молодіжного жаргону, безперечно, сприяє і вживання діалектизмів з різних українських говірок.

Література

1. Аркушин Г.Л. Вплив говіркового оточення на арго жебраків на Волині // Полісся: мова, культура, історія : мат. міжн. конф. –К., 1996. – С. 94–97.
2. Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок : У двох томах. – Луцьк : РВВ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
3. Дзензелівський Й.О. Українське і слов’янське мовознавство : зб. праць. – Львів, 1996. – 520 с.
4. Закревська Я.В. Дзензелівський Йосип Олексійович // Українська мова: Енциклопедія. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2000. – С. 130.
5. Хілько І.Ю. Кравецьке арго // Західнополіський діалект у загальноукраїнському та всеслов’янському контекстах. – Волинь філологічна: текст і контекст. – Луцьк: РВВ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – С. 398–401.

Аркушин Григорій Львович – професор кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету